

4. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1 – 4 класи. – К.: Початкова школа, 2006. – 432 с.
5. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий: в 2 т. / Г. К. Селевко. М.: НИИ школьных технологий, 2006. – (Серия «Энциклопедия образовательных технологий»). Т. 2. – 2006. – 816 с.

*Л. М. Біленкова,
асистент,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

ОСНОВНІ ФОРМИ РОДИННОГО ВИХОВАННЯ КАНАДСЬКИХ УКРАЇНЦІВ

У статті розкрито смисл основних форм сімейного виховання українців Канади, показано роль батьків у різнобічному розвитку підростаючого покоління.

В данной статье раскрыт смысл основных форм семейного воспитания украинцев Канады, показано роль родителей в разностороннем развитии подрастающего поколения.

In given article reveal open sense of the main forms of the household education ukrainian Canada, is shown role of the parents in many-sided development growing generations.

Актуальність дослідження. З питаннями виховання дитини в сім'ї батькам і педагогам доводиться стикатися щоденно. Тому важливо в їх вирішенні, особливо в домашніх умовах, опиратися не тільки на власний досвід та інтуїцію, але й на здобутки педагогічної науки і практики, враховувати потреби суспільства, умови життя сім'ї/родини, етнічні особливості. Якщо сім'я прагне виховати дітей морально здоровими, фізично сильними, мудрими і працелюбними, патріотами рідної батьківщини, то слід урахувати глобалізаційні процеси сучасного світу, соціокультурні чинники країни поселення, вимоги і досягнення педагогіки сімейного виховання, настанови і засоби народної педагогіки.

Саме тому педагоги українського зарубіжжя у своїх наукових працях надають важливого значення формам родинного виховання канадських українців. Зазначимо, що форми родинного виховання – це зовнішнє вираження взаємин між батьками і дітьми, за допомогою яких реалізується виховна мета. Між тим досвід засвідчує, що прищеплення підростаючому поколінню національного духу, формування в дітей суспільної свідомості на теренах придбаної батьківщини якнайкраще реалізується у різних формах організації дозвілля та проведення виховних бесід. Саме тому важливо, щоб батьки за допомогою молитви, бесід, розповідей, пояснень, ознайомлення з періодичною пресою, перегляду кінофільмів, голосного читання творів, обговорення їх змісту втілювали одну із найважливіших концеп-

цій народного світогляду – шанобливе ставлення до рідної мови, землі, любові до батьків і поваги до людей старшого покоління, неподільності добра і праці, честі і справедливості, тобто формування національного світогляду і етнічної свідомості в дітей, які народилися далеко від української землі і виростають у полікультурному соціумі. І тут цілком закономірно виникає питання: які з цих форм, у яких умовах і в якому віці найкраще застосовувати, щоб досягнути виховної мети. Зазначимо, що дана проблема постійно цікавить педагогів різних епох і держав.

Стан досліджуваної проблеми. Аналіз науково-педагогічної літератури показав, що проблематиці родинного виховання, зокрема й українців Канади, присвячені творчі доробки таких зарубіжних і вітчизняних педагогів, як В. Луців, М. Мирський, А. Горохович, Д. Луцик, Б. Ковбас, В. Костів, Т. Михайленко, С. Романюк, О. Палійчук, та ін. Проте в наукових публікаціях основні форми родинного виховання канадських українців ще недостатньо проаналізовані.

Мета статті – проаналізувати основні форми родинного виховання канадських українців у педагогічній думці зарубіжних педагогів розкрити, їх роль у формуванні особистості українця в діаспорі.

Виклад основних положень дослідження. Справжня українська культурна родина – це та родина, яка постійно цікавиться своєю пресою, українською книжкою, відвідує театральні вистави і кінофільми, концерти та інші українські імпрези. Особливе значення має культурна поведінка батька та матері, їх шляхетне ставлення до дітей, бо вони творять у сім'ї атмосферу поваги та довір'я, вибудовують власне майбутнє та майбутнє своїх дітей. Особливо деяким батькам можна закинути брак шляхетності, недікатність, а то й брутальність. Але, на жаль, є батьки, які лають чи обмовляють сусідів, священників, учителів, культурних працівників. Такою поведінкою вони не тільки показують некультурність батьків, а, набагато гірше, вже в юному віці забруднюють душі своїх дітей. А там, «де кінчається родина – там починається злочин малолітніх!», – цілком доречно стверджує В. Луців. Тому формуванню культурних звичок у дітей за допомогою різноманітних форм родинного виховання є першочерговою справою кожної сім'ї, оскільки це сформує енергію дітей та зацікавлення до корисних і для себе, і для етнічної громади справ [4, с.2-3].

Провідною формою родинного виховання в сім'ях канадських українців була і є молитва, яка, з педагогічної точки зору може розглядатися як форма, метод і засіб духовного виховання дітей. Підростаючу дитину, як справедливо стверджує М. Мирський, треба привчати до регулярної, правильної молитви. Щоденна молитва вранці і ввечері, перед їдою і після їди повинна стати невід'ємною постійною навичкою підростаючого покоління і всіх членів сім'ї. У першу чергу мати повинна показати власний приклад і разом з дитиною молитися. Важливою умовою успішного виховання, на думку М. Мирського, є короткі молитви для дітей та усвідомлення їх зміс-

ту на протигагу «зазубрюванню», щоб не спричинити невдоволення у дитячих душах при проговорюванні довгої та незрозумілої їм молитви [5, с.13-14].

У родинному житті повинна панувати систематичність. «Молися і працюю» – такий головний напрям українського родинного життя, зазначає І. Назарко. Дитина бачить, як батьки моляться і її заохочують до цього власним прикладом. Дуже важлива форма – спільна родинна молитва, до якої хоча б увечері повинні ставати разом батьки і діти. Така молитва притягує Боже благословення на цілу родину, має великий виховний вплив на дітей. Тому така спільна родинна молитва повинна бути в кожній християнській родині. Дитина бачить, як її батьки важко працюють, але цю працю не проклинають, а дякують за неї Богові. Під тим впливом і дитина зростає в переконанні, що праця – це Божий дар і життєва необхідність, і тому вона починає цінувати працю. Так минає у родині цілий тиждень і, нарешті, приходиться неділя – день заслуженого відпочинку. Батьки йдуть з дітьми до церкви. Недільні й святочні богослужіння дають батькам нагоду ознайомити дітей з літургією і з церковним роком. Водночас неділя – це день спільного відпочинку й розваг, наголошує І. Назарко. І бажано, щоб батьки і діти, а то й уся родина, проводили вихідний день разом – як спільне свято, якого з нетерпінням чекають і дорослі, і особливо молоде покоління [6, с.18-19].

Як відомо, давніх-давен традиційною формою прилучення дітей до духовного світу українців вважається розказування казок. Залежно від віку дитини і досвіду виховників казку можна розповідати, якщо мова йде про дітей дошкільного віку, і читати, коли маємо справу з вихованцями молодшого шкільного віку, які уже навчилися читати і за пропозицією батьків можуть продовжити читання вголос започаткованого твору. Однак, як зазначає В. Луців, при доборі казок необхідно враховувати вік та індивідуальний розвиток дітей і особливо зміст пропонованих текстів. На його переконання, дитину як духовну особистість не сформуєть «казки про бабу Ягу, відьом, чортів, лютих мачух і казки на подібні перестарілі мотиви. Малим діточкам слід розповідати казки про звіряток, рослини та про дива природи. Старшим можна оповідати казки про людський світ, як-от: «Князенко Іванко й царівна жаба», «Коти-горошко», «Кирило Кожум'яка» та інші. Старшим, у шкільному віці, можна оповідати деякі казки про мавок, чарівниць, бабу Ягу, чорта й кріпака та інші. Однак, більше слід розповідати дітям такі казки, які збуджують у них шляхетність, добрі почуття, енергію і запал, віру в свої сили, відвагу, дружелюбність, любов до людей і бажання допомогти ближнім та про інші добрі якості. Зацікавлення казкою збереже дитину від поганого впливу вулиці, і вона не піде самопасом, а буде горнутися до батьківського затишку...» [4, с.2-3].

Поширеною формою родинного виховання в сім'ях зарубіжних українців є також спільне з дітьми читання дитячої періодичної преси та дитя-

чої художньої літератури. Зумовлено це тим, що багато виховників заохочують під час спільного читання дитину спочатку розглядати і слухати цікаву інформацію з вуст батька чи матері, а потім з бажанням дитина і сама вже читає журнал. Як наслідок, читання книжки вже не буде проблемою, стверджує В. Луців. Ця справа піде гладко. Щоправда, педагог доречно акцентує увагу батьків на виборі літератури і застерігає від невідповідності індивідуальним та віковим особливостям розвитку дитини інформації для читання та осмислювання. «Слід тільки купувати дитині цікаву і мистецьку книжку, – наголошує досвідчений педагог. – Оминайте дитячу макулатуру, якої теж багато появилось на книжковому ринку. До найкращих і педагогічно дібраних належать усі видання «Об'єднання Працівників Дитячої Літератури», хоча є багато й інших, видань» [4, с.2]. В. Луців звертає увагу батьків і на методiku роботи з книжечкою. Він, зокрема, наголошує: «Даючи дитині до читання книжечку, вимагаймо, щоб вона читала вголос, бо тільки таке читання сповна корисне. Добре при тому показувати зацікавлення дитячим читанням, бо це дітям дуже імпонує. При читанні слід пам'ятати, щоб дитина уміло читала і цілком користалася з прочитаного. Вона мусить шанувати книжку. Даймо їй нагоду творити дитячу книгозбірню. Така звичка дуже шляхетна і спонукує кожного батька купувати час від часу добру дитячу книжку» [4, с.2-3].

Якщо дитина спроможна самостійно читати, то їй доцільно, крім сімейного/родинного читання, пропонувати самостійне прочитання художнього твору або читання його вголос у присутності всіх членів сім'ї. Як бачимо, канадські педагоги досить вимогливі до організації дитячого читання. Вона рекомендують пропонувати дітям цікаві і художньо оформлені книжки і водночас наголошують, що, даючи дитині книжку для читання, необхідно вимагати, аби вона читала її вголос, бо тільки таке читання справді корисне. При цьому батьки повинні демонструвати своє зацікавлення дитячим читанням, бо це дітям дуже подобається і викликає у них бажання читати художню літературу. У свою чергу, І. Назарко зазначає, що, коли дитина вже навчиться читати, то треба їй дати до рук дитячий «журналик» і книжку. Педагог критикує стан і маловибірність періодичної преси того часу, стверджуючи, що література для дітей ще вбога, але вже є дещо для вибору. У Канаді навіть новоприбула молодь, за її спостереженнями, кинулася із захопленням до коміксів. Але зародилася сильна протидія щодо коміксів в українських католицьких і громадських організаціях, що закономірно веде до мотивування вподобань дітьми літератури з виховним національним духом [6, с.18-19].

Розвагою є теж музика й спів, такі занедбані сьогодні в родинному гурті і такі важливі для естетичного виховання. Тільки мала частка наших дітей знає церковні, чи народні пісні. А діти так радо слухають, як батьки їм співають і легко засвоюють ці пісні [6, с.18-19].

Вивчення наукової літератури та практичного виховного досвіду зарубіжних українців засвідчує, що популярною формою родинного виховання є спільні прогулянки, екскурсії, пікніки. Такою прогулянкою може бути у вихідний день прогулянка містом, розповідь про архітектурні пам'ятки, сквери, алеї, прикрашені навесні пишними квітучими каштанами, восени – червоними китицями горобини, взимку – присипаними снігом пухнастими ялинками.

Однак, як стверджує Л. Товстоліс, естетичному вихованню в сім'ї батьки приділяють мало уваги, а воно ж – невід'ємна частина процесу виховання підростаючого покоління. Сприймання прекрасного починається в дошкільному віці. Тому змалку вже треба вчити дітей бачити гарне, вміти його виокремити. Для цього можна просто піти з сином чи дочкою прогулятися на околицю міста, зайти у парк чи сквер, знайти затишний куточок, помилуватись ним. Дитина дивлятиметься в природу, бачитиме її красу, сприйматиме її. Адже у природі криються невичерпні можливості для естетичного виховання. Коли маля навчиться виділяти гарне в природі, то знайде його і в повсякденному житті, в оточенні. У нього виникне бажання прикрашати місце своїх ігор, пізніше – місце роботи, своє житло, свій край, свою країну. Дитина, у якої змалку розвивають естетичні смаки, не буде різзати дерево, ламати гілки. Вона знатиме, що дерево, крім інших призначень, ще й прикраса. Не слід забувати про естетичне виховання і в побуті. Адже дитина постійно виховується на тому, що її оточує, в усьому бере приклад з дорослих. Коли ж навколо недбалість, неохайність, про естетичне виховання не може бути й мови. Якщо батьки абияк вдягнуті вдома, невимогливі до своєї зовнішності, то й діти будуть наслідувати їх. Адже вони свої смаки розвивають, дивлячись на зовнішність старших, прибирання кімнат, сервірування стола. Досить часто батьки не приділяють цьому уваги. А це не тільки не привчає до охайності, а й не виховує естетичні смаки у дітей. Іноді батьки зупиняють дитину, коли вона хвалиться обновкою. Мовляв, хвалько та й годі. Навпаки, треба відмітити разом з дитиною і чудове вбрання, і гарно оздоблену сорочечку, і яскраві фарби спіднички. Потрібно звертати увагу дітей на гарне, вчити помічати його, щоб воно не проходило осторонь дитячої уваги. Купуючи маляті ілюстровану книгу, звернути увагу дитини і на малюнки. Варто також запропонувати дитині самій щось намалювати [7, с.6-7].

На думку В. Луціва, цікавою формою родинного виховання є спільний перегляд кінофільмів. «Однак, треба стежити, щоб з дитини не виріс «кіноман», отже, тому: а) Не раджу ходити з дитиною до кінотеатру більше як двічі на місяць; б) Слідкуйте, як дитина переживає фільм і в разі потреби – скеровуйте її думки на інші зацікавлення; в) Щонайменше до 14-15 літ дитина не повинна йти до кінотеатру без батьків. Добре, щоб батьки самі поцікавилися наперед фільмом, а тоді брали з собою дитину. Дуже не педагогічний спосіб не взяти дитину на пообідняний фільм за якусь прови-

ну. Навпаки, добре тоді дитину взяти на відповідний виховний фільм. Дитяча душа дуже схильна до бунту, до спротиву, і слід її вести дипломатично, по змозі лагідно, а вже ніколи брутально» [4, с.2-3].

У вихованні дітей важливе значення має авторитет. Це основна річ у вихованні. Де збережений авторитет і шанобливе ставлення до самого процесу та виховника, учителя як представників його, там досягається кінцевий результат виховання, бо це важливий життєвий приклад. Де немає авторитету, наголошує І. Боднарчук, там немає виховання. Культ надто величності свободи дітей призводить до втрати почуття авторитету як найголовнішої форми родинного виховання – виховного прикладу. Чи можна говорити про яке-небудь виховання дітей у родині, якщо у ній немає авторитету батька і матері. Батько і мати виступають авторитетом для дитини з перших днів її життя. Мати своїм прикладом формує душу дитини, прилучаючи її до релігійного, морального, духовного, фізичного, естетичного національного виховання. Це перше формування підростаючого покоління з усіма його тонкощами залишається в пам'яті дітей на все життя.

Здебільшого буває так, критично стверджує, І. Боднарчук, що батьки починають виховувати (якщо взагалі виховують!) дитину тоді, коли вона «приходить до розуму», або коли записують її до школи. Це велика помилка, наголошує, педагог, яка позначиться згодом на шанобливому ставленні дітей до своїх батьків. Дитину треба виховувати з перших днів її життя. Робить це, насамперед, мати, яка, природно, є першим виховником дитини. Виховання складається з вироблення певних звичок, які прищеплюються дитині шляхом постійних вправ. Тому треба виховувати вже немовля, привчаючи його до послуху та підкорення своїх бажань дозволу батьків. А цього слід навчити дитину навіть тоді, коли вона ще не говорить і не розуміє змісту виконання того чи іншого прохання батька чи матері.

Український народ висловив свій здоровий погляд на виховання дітей низкою приказок, «Нагинай галузку, поки молода», або «Чого Івась не навчивсь, того Іван не зможе». На жаль, за словами І. Боднарчука, батьки здебільшого забувають, що виховання починається з дня народження дитини і тому переносять початок виховання на другий або третій рік життя дитини, або – ще гірше – починають її виховувати аж на 4-тому або й 5-тому році життя, мовляв, «ще маленьке». Коли батьки слухають дитину в усьому, а дитина в хаті є тим, хто наказує, то пізніше поміняти ці ролі буде дуже важко. З такої дитини виросте тиран для родини й недисциплінована особа для суспільства. Виховуючи дітей від дня їх народження, батьки мусять пам'ятати, що всяке заняття з дитиною повинно мати виховну мету. Виховник не може бути задоволений тільки тим, щоб дитина підпорядкувалася його волі й виконувала його накази. Вища й благородна мета мусять завжди бути дороговказом для батьків у вихованні дітей, а це потребує неабиякої підготовки. Не випадково Наполеон на запитання, коли слід починати виховання дитини, відповів: «Двадцять літ перед її народжен-

ням!». Тому важливого значення у вихованні дитини набуває приклад дорослих, батьків, їхнє ставлення один до одного, розподіл обов'язків, любов і повага в сім'ї [2, с.36-37].

Виховна функція сім'ї розглядається в суспільстві як цілеспрямований систематичний вплив батьків на своїх дітей з метою підготовки їх до життя і прищеплення різнобічних інтегративних якостей. Своєрідність і необхідність виховного сімейного/родинного виховання полягає в тому, що воно більш емоційне за своїм характером, ніж будь-яке інше, оскільки його провідником є батьківська любов до дітей, почуття прихильності, довіри дітей до батьків [3, с.18-19].

Висновки. Отже, батько і мати у вихованні дітей відіграють основну і найважливішу роль. Вони є першими, хто вчить дітей мови, молитви і норм людської поведінки. У цьому складному, особливо в умовах діаспори, педагогічному процесі вони використовують різноманітні форми родинного виховання, апробовані багатовіковою практикою українського народу. До найбільш поширених й ефективних у полікультурному соціумі відносимо спільні мотиви, читання дитячої преси і художньої літератури, відвідування мистецьких імпрез, спільне проведення дозвілля, особистий приклад батьків, залучення дітей до посильної для їх віку господарської діяльності та ін. Їх доцільність підкреслюють численні публікації українсько-канадських педагогів, культурно-просвітницьких і громадських діячів.

Подальшого дослідження заслуговує проблема формування готовності батьків до виховної, культурно-просвітницької діяльності в родині до налагодження тісної співпраці в цій галузі з системою рідномовного шкільництва в діаспорі.

Список використаних джерел

1. Бережна Г. Батьки і діти / Галя Бережна // Життя і школа. – 1993. – № 2. – С. 18-20.
2. Боднарчук І. Виховуйте дитину від перших днів її життя / Іван Боднарчук // Життя і школа. – 1994. – № 2. – С. 36-37.
3. Ковбас Б., Костів В. Функції та характерні риси української родини / Богдан Ковбас, Володимир Костів / Родинна педагогіка: у 3 т. Том І. Основи родинних відносин. – Івано-Франківськ, 2006. – С. 18-19
4. Луців В. Виховання культурних звичок у дітей / Д-р Василь Луців // Учителю і слово. – 1957. – Ч. 6. – С. 2-3.
5. Мирський М. Я. Мамо, чи ти в цей спосіб навчаш дитину молитви? / М. Я. Мирський // Життя і Школа. – 1994. – Ч. 3. – С. 13-14.
6. Назарко І. Родинне виховання / І. Назарко, ЧСВВ // Жіночий Світ. – 1985. – Ч. 9. – С. 18-19
7. Товстоліс Л. Покажіть дитині гарне / Л. Товстоліс // Промінь. – 1970. – Ч.12. – С. 6-7